

αφιέρωμα: Επιστημονική Δημοσίευση ή Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας;

Το δίλημμα των Ευρωπαίων ερευνητών σχετικά με την άμεση δημοσιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων ή την κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας βρέθηκε πρόσφατα στο προσκήνιο, με αφορμή την πολιτική συμφωνία για το Κοινοτικό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας (ΚΔΕ) που επιτεύχθηκε το Μάρτιο 2003, στο πλαίσιο της Ελληνικής Προεδρίας.

Ερευνητικά ιδρύματα, πανεπιστήμια και επιχειρήσεις που προωθούν την καινοτομία θεωρούν απαραίτητη τη δημοσιοποίηση των ερευνών σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά και συνέδρια, καθώς η ενημέρωση της επιστημονικής κοινότητας και των επενδυτών μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο για την αξιοποίηση και διάδοση της γνώσης, την εξασφάλιση χρηματοδότησης και την επαγγελματική εξέλιξη των ερευνητών.

Από την άλλη μεριά, η κατοχύρωση των επιστημονικών αποτελεσμάτων με διπλώματα ευρεσιτεχνίας διασφαλίζει την προστασία της εμπορικής εκμετάλλευσης των εφευρέσεων και αποτρέπει την πολιτική της αποσιώπησης που στοχεύει στη διατήρηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Τι συμβαίνει, λοιπόν, όταν οι ερευνητές θέλουν να κατοχυρώσουν την ευρεσιτεχνία τους, αλλά ταυτόχρονα επιθυμούν να αποκαλύψουν τα αποτελέσματα των ερευνών τους σε επιστημονικές και επενδυτικές;

Καταρχάς, ο συνδυασμός των στρατηγικών «δημοσίευσης» και «προστασίας» δεν είναι εφικτός, καθώς η υποβολή αίτησης για

τη χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας προϋποθέτει πως τα ερευνητικά αποτελέσματα δεν έχουν δημοσιοποιηθεί. Επιπλέον, οι αντικρουόμενες στρατηγικές μπορεί να καθυστερήσουν την ανακοίνωση των επιστημονικών αποτελεσμάτων και, συνεπώς, να επιβραδύνουν την επιστημονική πρόοδο. Η τελική επιλογή εξαρτάται από τις ανάγκες και τις προτεραιότητες του εκάστοτε ερευνητικού φορέα.

Η επικράτηση της δημοσίευσης....

Η προτίμηση των Ευρωπαίων ερευνητών για δημοσίευση των αποτελεσμάτων τους, έναντι της κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, αποδεικνύεται από σχετική μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που επικεντρώνεται στον τομέα της βιοτεχνολογίας. Η μελέτη αποκαλύπτει πως η Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζει υψηλής ποιότητας επιστημονική βάση (υψηλό ποσοστό δημοσιεύσεων) και αδυναμία ως προς την τεχνολογική και οικονομική αξιοποίηση που επιτυγχάνεται (περιορισμένο ποσοστό διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας).

Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1986-1997, οι επιστημονικές δημοσιεύσεις στον τομέα της βιοτεχνολογίας υπερδιπλασιάστηκαν, με το 34% του συνόλου τους να προέρχεται από τα κράτη μέλη της ΕΕ, και τις ΗΠΑ να ακολουθούν με 23,9%. Ωστόσο, την περίοδο 1990-1999, η μέση ετήσια αύξηση της χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας (European Patent Office-EPO) δεν ξεπέρασε το 13%, ενώ το ανάλογο ποσοστό αύξησης των αιτήσεων για χορήγηση διπλωμάτων

από το Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας και Σημάτων των ΗΠΑ (United States Patent and Trademark Office-USPTO) προσέγγισε το 15% ανά έτος.

...και τα προβλήματα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας

Ποιοί είναι, όμως, οι βασικοί λόγοι για το περιορισμένο ποσοστό κατοχύρωσης των ευρεσιτεχνιών; Βασικός ανασταλτικός παράγοντας για την επιλογή της στρατηγικής της «προστασίας» των επιστημονικών αποτελεσμάτων με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας είναι οι χρονοβόρες διαδικασίες που απαιτούνται και οι ενδεχόμενες καθυστερήσεις της δημοσίευσης, οι οποίες όμως εξαρτώνται σημαντικά από την εξοικείωση των ενδιαφερομένων με το σύστημα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

Συγκεκριμένα, οι πεπειραμένοι χρήστες αντιμετωπίζουν χαμηλό ποσοστό καθυστερήσεων (10% περίπου), σε αντίθεση με τους λιγότερο εξοικειωμένους (40% περίπου). Η αρνητική αντίληψη για τις εν λόγω καθυστερήσεις επηρεάζει ακόμα και τους ερευνητές που δεν έχουν καμία προηγούμενη εμπειρία με το σύστημα, καθώς το 50% των ερωτηθέντων πιστεύει πως θα αντιμετωπίσει μεγάλες καθυστερήσεις σε ενδεχόμενη μελλοντική χρήση.

Το κόστος και το πολύπλοκο νομοθετικό πλαίσιο του συστήματος χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας αποτελούν επιπλέον εμπόδια, ιδιαίτερα στους τομείς της δημόσιας έρευνας και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), όπου οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι και οι ελλείψεις νομικές γνώσεις καθιστούν δύσκολη τη διαχείριση της πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

Επιπλέον, σύμφωνα με έκθεση βρετανικού ερευνητικού κέντρου σχετικά με την επίδραση της πολιτικής για την πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία στην επιστήμη, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας ενδέχεται να περιορίσουν την ανάπτυξη της επιστήμης, όταν οι αξιώσεις καλύπτουν ένα ευρύ επιστημονικό πεδίο και αποτρέπουν με αυτόν τον τρόπο άλλους ερευνητές να μελετήσουν την «προστατευμένη» αυτή περιοχή.

Εξετάζοντας τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας με αριθμούς, η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Έρευνα, τεχνολογία και καινοτομία: αριθμοί κλειδιά για το 2002» επιβεβαιώνει την υστέρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με τους κύριους ανταγωνιστές της. Συγκεκριμένα, οι χώρες της ΕΕ προπορεύονται των ΗΠΑ στα διπλώματα ευρεσιτεχνίας που χορηγεί το ΕΡΟ κατά 8,9%, ενώ οι ΗΠΑ έχουν το προβάδισμα στα διπλώματα του USPTO κατά 37,3%.

Όσον αφορά την κατανομή ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες, η Γερμανία, η Γαλλία και η Αγγλία έχουν την καλύτερη επίδοση στα διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Η Πορτογαλία, η Φινλανδία και η Ιρλανδία έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό μέσης

ετήσιας αύξησης στα διπλώματα ευρεσιτεχνίας του ΕΡΟ, ενώ η Δανία, η Ελλάδα και το Βέλγιο στα διπλώματα που χορηγεί το USPTO.

Δράσεις στήριξης

Η διαμόρφωση θετικού κλίματος για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και η εξοικείωση των ερευνητών με το εν λόγω σύστημα μπορεί να επιτευχθεί με εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, όπως το «Γραφείο Υποστήριξης για δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας» και η «Ακαδημία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας», που χρηματοδοτούνται από τη Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων, και τα εθνικά γραφεία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Οι βοηθητικές αυτές υποδομές παρέχουν νομικές συμβουλές, μελέτες εμπειρογναμοσύνης και χρηματοοικονομική ενίσχυση σε δημόσιους ερευνητικούς φορείς και ΜΜΕ για την υποβολή αίτησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Στην Ελλάδα, ο αρμόδιος φορέας για την τεχνική πληροφόρηση και την κατοχύρωση ευρεσιτεχνιών είναι ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας.

Παράλληλα, η ακαδημαϊκή κοινότητα προτείνει τη θέσπιση μιας περιόδου χάριτος, με διάρκεια από έξι μήνες μέχρι έναν χρόνο, για τη μείωση των καθυστερήσεων. Ο μηχανισμός αυτός, που εφαρμόζεται ήδη στις ΗΠΑ και την Ιαπωνία, επιτρέπει στους ερευνητές να αποκαλύψουν τα ερευνητικά αποτελέσματα, διατηρώντας παράλληλα το δικαίωμα αίτησης για χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας στο συγκεκριμένο διάστημα. Με τον τρόπο αυτό, αποφεύγεται η πλήρης απώλεια δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, ακόμα και σε περίπτωση αποκάλυψης της ευρεσιτεχνίας από αμέλεια.

Από την άλλη μεριά, η βιομηχανική κοινότητα υπογραμμίζει πως η περίοδος χάριτος μπορεί να αποτελέσει αντικίνητρο για επενδύσεις σε τομείς που ο σεβασμός της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι αβέβαιος, κυρίως λόγω έλλειψης διεθνούς εναρμόνισης και «περιορισμένης ασφάλειας δικαίου», και προτείνει την προσωρινή αίτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Η αίτηση αυτή θα παρέχει στον ερευνητή τη δυνατότητα να κατοχυρώσει ημερομηνία υποβολής χωρίς να πληροί τις επίσημες προϋποθέσεις, ενώ η εφεύρεση θα μπορεί να δημοσιοποιηθεί χωρίς να θίγεται η δυνατότητα κατοχύρωσης της ευρεσιτεχνίας.

Κοινοτικό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας

Σημαντικό βήμα για την προστασία των ερευνητικών αποτελεσμάτων, μέσω της κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, είναι η πολιτική συμφωνία για το Κοινοτικό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας (ΚΔΕ), που επιτεύχθηκε στο Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας, στις 3 Μαρτίου 2003, στις Βρυξέλλες.

αφιέρωμα: Επιστημονική Δημοσίευση ή Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας;

Η συμφωνία αυτή θεωρείται μεγάλη επιτυχία της Ελληνικής Προεδρίας, καθώς αναμένεται να οδηγήσει στην ενοποίηση της εσωτερικής αγοράς στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογίας. Όπως τόνισε ο Υπουργός Ανάπτυξης, Άκης Τσοχατζόπουλος, το ΚΔΕ είναι το κατάλληλο εργαλείο για την αξιοποίηση των ερευνητικών και τεχνολογικών αποτελεσμάτων, με στόχο τη βελτίωση της παραγωγικότητας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο.

Το ΚΔΕ είναι το αποτέλεσμα της συσσωρευμένης προσπάθειας για μια κοινή πολιτική προσέγγιση που είχε ήδη ξεκινήσει με τη Σύμβαση του Μονάχου (1973) για το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας και τη Σύμβαση του Λουξεμβούργου (1975) για τα κοινοτικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Ωστόσο, το γλωσσικό καθεστώς και το δικαιοδοτικό σύστημα του ΚΔΕ αποτελούσαν για χρόνια ανυπέρβλητα εμπόδια για την εξεύρεση συμβιβαστικής λύσης, με αποτέλεσμα το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας να περιορίζεται στη χορήγηση διπλωμάτων με ισχύ στη χώρα προέλευσης και σε όσες χώρες καθόριζε ο ενδιαφερόμενος.

Στην προσπάθεια συντονισμού των σχετικών διαβουλεύσεων, το Συμβούλιο Κορυφής της Λισαβόνας καθόρισε το τέλος του 2001 ως προθεσμία για την κοινή υιοθέτηση του ΚΔΕ. Οι διαδοχικές προεδρίες της Σουηδίας, του Βελγίου, της Ισπανίας και της Δανίας, όμως, δεν μπόρεσαν να καταλήξουν σε πολιτική συμφωνία.

Η θεσμοδότηση του ΚΔΕ αποτέλεσε εξαρχής βασική προτεραιότητα και για την Ελληνική Προεδρία. Οι διαπραγματεύσεις επικεντρώθηκαν στη σύγκλιση των διαφορετικών απόψεων συγκεκριμένων χωρών, όπως η Γερμανία, η Αγγλία και η Ιταλία, σχετικά με το περιεχόμενο και το χαρακτήρα του συστήματος. Για παράδειγμα, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στο συμβιβασμό της γερμανικής προσέγγισης για ένα αποκεντρωμένο σύστημα κατοχύρωσης με την αγγλική πρόταση για ένα κεντρικό σύστημα, με έδρα το Λουξεμβούργο.

Βασικά συμπεράσματα της πολιτικής συμφωνίας

Τα βασικά σημεία της πολιτικής συμφωνίας για το Κοινοτικό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας συνοψίζονται στα εξής:

- ▶ Το δικαιοδοτικό σύστημα για το Κοινοτικό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας θα βασίζεται στις αρχές ενός ενιαίου δικαστηρίου, του Δικαστηρίου Κοινοτικού Διπλώματος Ευρεσιτεχνίας (ΔΚΔΕ), που αναμένεται να συσταθεί στο Λουξεμβούργο μέχρι το 2010 (μεταβατική περίοδος). Το ΔΚΔΕ θα εκδικάζει, σε πρώτο βαθμό, τις ιδιωτικές διαφορές για την ισχύ ή τις προσβολές των κοινοτικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, ενώ θα μπορεί να προβαίνει σε ακροάσεις ακόμα και σε άλλα κράτη μέλη. Το Πρωτο-

δικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θα είναι υπεύθυνο για τις ακροάσεις δευτέρου βαθμού.

Η δημιουργία του κεντρικού αυτού συστήματος αναμένεται να συμβάλει στην ομογενοποίηση της νομολογίας, την ασφάλεια δικαίου και το χαμηλό κόστος της εκδίκασης των υποθέσεων.

- ▶ Όσον αφορά το γλωσσικό καθεστώς, η αίτηση για το ΚΔΕ θα υποβάλλεται σε μια από τις επίσημες γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά) του Ευρωπαϊκού Γραφείου Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας. Μετά την έγκριση, οι αξιώσεις (claims) του διπλώματος θα μεταφράζονται σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης (11 σήμερα, 20 το 2004), ώστε να εξασφαλίζεται η ασφάλεια δικαίου και η ίση μεταχείριση των αιτούντων.

Σημειώνεται πως το προηγούμενο σύστημα απαιτούσε τη μετάφραση του πλήρους κειμένου του ΔΕ (κατά μέσον όρο 100 σελίδες) στις γλώσσες όλων των κρατών μελών του Ευρωπαϊκού Γραφείου, στα οποία οι αιτούντες επιθυμούσαν προστασία της ευρεσιτεχνίας τους. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στο μέλλον θα μεταφράζονται μόνο οι αξιώσεις (κατά μέσον όρο 3 σελίδες ανά δίπλωμα).

Η αλλαγή αυτή θα οδηγήσει σε σημαντική μείωση του κόστους των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής καινοτομίας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως σήμερα, η κατοχύρωση μιας ευρεσιτεχνίας σε οκτώ κράτη μέλη της ΕΕ στοιχίζει 5-8 φορές περισσότερο από ό,τι στην Ιαπωνία ή τις ΗΠΑ.

- ▶ Το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας θα διαδραματίσει κεντρικό διοικητικό ρόλο, καθώς θα έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα για την εξέταση και την ικανοποίηση των αιτήσεων χορήγησης ΚΔΕ.
- ▶ Σημαντική θα είναι επίσης η συμβολή των εθνικών γραφείων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, τα οποία θα παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες στους ενδιαφερόμενους, θα δέχονται καταθέσεις αιτήσεων και θα τις διαβιβάζουν στο ΕΡΟ, θα εξυπηρετούν τους εφευρέτες και τους κατόχους διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και θα διαχέουν σχετικές πληροφορίες.

Σημειώνεται πως οι σχέσεις των εθνικών γραφείων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας με το ΕΡΟ θα βασίζονται σε συμφωνίες εταιρικής σχέσης, οι οποίες περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, κοινά κριτήρια για την εξασφάλιση συγκρίσιμης ποιότητας και ομοιομορφίας του ΚΔΕ.

- ▶ Ως προς την κατανομή των τελών, τα τέλη ανανέωσης θα καταβάλλονται στο ΕΡΟ, το οποίο θα παρακρατεί το 50% για την κάλυψη λειτουργικών εξόδων και εξόδων έρευνας και θα διανέμει το υπόλοιπο στα εθνικά γραφεία, με βάση την κλειδα κατανομής που θα αποφασίσει το Συμβούλιο.

Η κλειδα κατανομής θα στηρίζεται σε διάφορα κριτήρια που αντικατοπτρίζουν τις ευρεσιτεχνιακές δραστηριότητες και το μέγεθος της αγοράς. Επιπλέον, προβλέπεται εξισορροπητικός συντελεστής για τα κράτη μέλη που έχουν δυσανάλογα χαμηλό επίπεδο δραστηριότητας στον τομέα της ευρεσιτεχνίας.

Συμπερασματικά, το ΚΔΕ αναμένεται να συμβάλει στην ενοποίηση της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ στον τομέα της τεχνολογίας, της έρευνας και της καινοτομίας. Παράλληλα, θα δώσει μεγαλύτερη ώθηση στις επιχειρήσεις για την επίτευξη των οικονομικών και στρατηγικών στόχων τους, καθώς με την υποβολή μιας μόνο αίτησης αποκτούν άμεση προστασία στη αγορά των 15 συν 10 κρατών μελών.

Σημειώνεται πως η θεσμοδότηση του ΚΔΕ δεν καταργεί τα εθνικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας.

Επόμενα βήματα

Μετά την επίτευξη της πολιτικής συμφωνίας για το ΚΔΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένεται να προσαρμόσει το σχέδιο κα-

νονισμού, που είχε καταρτίσει το 2000, στις αρχές της νέας κοινής προσέγγισης και να το υποβάλει για έγκριση στο Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας εντός του 2003.

Παράλληλα, θα αρχίσουν οι διαδικασίες για τη συγκρότηση του Κοινοτικού Δικαστηρίου Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας και την προσχώρηση της ΕΕ στη Σύμβαση του Μονάχου, που ίδρυσε τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας, μέρος του οποίου είναι το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας, ώστε το γραφείο αυτό να γίνει πλέον ο Κοινοτικός Οργανισμός Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας.

Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- ▶ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο "Αξιολόγηση των επιπτώσεων στον τομέα της βασικής έρευνας για τη γενετική μηχανική λόγω μη δημοσίευσης ή καθυστερημένης δημοσίευσης εργασιών σχετικά με αντικείμενο το οποίο θα μπορούσε να κατοχυρωθεί με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, όπως ορίζεται στο άρθρο 16, στοιχείο β), της οδηγίας 98/44/ΕΚ για την έννομη προστασία των βιοτεχνολογικών εφευρέσεων" [SEC(2002) 50], Βρυξέλλες, 14/01/2002, COM(2002) 2 τελικό.

http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/indprop/invent/com02-2el.pdf

- ▶ "Keeping science open: the effects of intellectual property policy on the conduct of science", Working Group of IPR issues, UK Royal Society

<http://www.royalsoc.ac.uk/files/statfiles/document-221.pdf>

- ▶ Συμπεράσματα Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας 3ης Μαρτίου 2003

<http://www.cordis.lu/greece/el/press14.htm>

- ▶ Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας <http://www.european-patent-office.org>

- ▶ Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας <http://www.obi.gr>

- ▶ Science and Technology Indicators for the European Research Area (STI-ERA) <http://www.cordis.lu/rtd2002/indicators/>